AUT, XLVI, 2008, p. 159-164

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA UNELE HIDRONIME DIN BANAT

de

Virginia DAVID-OPRIŞA

Semantica toponimică, având ca model semantica lexicală („știința despre cuvânt”[1]), (după opinia lui I. Toma[2] nu trebuie să luăm model semantica lexicală, nu trebuie să confundăm *noțiunea* cu *sensul*, acesta din urmă putând fi definit ca „*informație* pe care o poartă complexul sonor al unui cuvânt, *contribuție* a cuvântului în cauză la realizarea comunicării”) are ca obiect de studiu toponimul / hidronimul / oiconimul etc. şi schimbările de sens ale toponimului atât din punct de vedere diacronic (istoric), cât şi sincronic (descriptiv). Acest din urmă punct de vedere analizează, sistematizează şi clasifică sensurile toponimelor exact aşa cum există ele la un moment dat în conştiința celor care le folosesc.

Există trei puncte de vedere, trei teorii cu privire la înțelesul numelui propriu: „1. nu au înțeles; 2. au înțeles mai mult decât numele comune, înțeles infinit; 3. au înțeles, dar nu infinit”[3].

Sensul zero este un concept pus în legătură cu numele proprii de către cei mai mulți lingviști[4], dar aceştia nu țin seama de originea numelor proprii (şi anume numele comune), de funcționalitatea numelor proprii în procesul de comunicare. Chiar dacă nu există identitate între numele proprii şi apelativele de la care provin, totuşi toponimele, antroponimele etc. în integrarea lor în procesul de comunicare sunt compatibile semantic şi formal cu celelalte componente ale limbii. Un cuvânt, deci şi un

[1] Hristea, *Sinteze,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971, p. 17; vezi şi Comloşan-Borchin, *Dicționar de comunicare*, I, p. 122-142 (se face distincția între „semnificația propriu-zisă – sensul lexical al cuvântului – şi modul în care această semnificație funcționează în limbă – sensul gramatical al cuvântului”, p. 123).

[2] *Formula semantică*, p. 103 ş.u.

[3] Florea, *Despre înțelesul numelor proprii*, p. 169; aceste teorii sunt susținute şi de GA, I, p. 118.

[4] Toma, *Formula semantică*, p. 110 (a se vedea nota 5, unde sunt enumerați lingviştii ce propun „teoria etichetei”).

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

toponim, are la nivelul limbii mai multe sensuri *virtuale*[5], se actualizează câte unul (într-un enunț dat, iar în cazul toponimului în momentul creării lui). Putem deduce de aici ideea că toponimele sunt monosemantice, chiar dacă la origine apelativele sunt polisemantice. Termenul *crac* este folosit în toponimie cu sensul de „ramificație dintr-un deal sau munte", dar şi cu sensul de „ramificație a unei ape curgătoare". În denominarea unor realități geografice diferite s-a actualizat un sens sau altul în funcție de subiectul denominator (cel mai adesea în funcție de frecvența folosirii unui nume de către o populație pe un anumit teritoriu). Structura *Cracu cu Trei Izvoare* are în componență un nume de apă, dar desemnează un toponim „un deal (la obârşie cu trei izvoare)"; structura *Cracu dintre Râuri* este denumirea unui oronim (un munte împădurit), dar şi a unui fitonim „pădure între râurile *Mehadica* şi *Belentin*". În schimb, *Cracu Măgura* (pârâu), ~ *Lacului* (lac micuț), ~ *Vârtopului* (ogaş), ~ *Bobotului* desemnează realități hidronimice. În Banat, numărul hidronimelor ce au la bază acest apelativ este foarte mic, în comparație cu numărul toponimelor (nume de dealuri, de păduri, de teren arabil etc.).

Teoria *sensului infinit* al numelui propriu „se bazează pe regula variației invers proporționale dintre sfera şi conținutul unei noțiuni, pornind de la aceeaşi confuzie între *noțiune* şi *sens*", afirmă acelaşi I. Toma în articolul citat, şi nici ea nu elucidează problema sensului toponimelor, antroponimelor etc., pentru că ea susține ideea de asociere a unui nume propriu cu orice referent, fapt imposibil dacă ne gândim la funcția numelui propriu de a individualiza (doar anumite entități – persoane, locuri, animale etc. – adoptă un nume specific). În acelaşi timp, este evident şi faptul că nici ideea că numele propriu exprimă noțiuni individuale nu este în întregime de acceptat, deoarece aparține unei alte ştiințe: logica. Deci, se pune problema dacă există un sens sau nu al numelui propriu şi care este formula semantică a acestuia.

O soluție s-a găsit atunci când în semantica toponimică s-a aplicat *analiza componențială*, metodă ce aparține lui H. G. Sørensen şi care se bazează pe teoria: toate semnele lingvistice au sens, dar nu toate denotă. Numele proprii, ca şi cele comune, pot semnifica fără a denota. Lor le este specific sensul individual, deci sunt nume individuale *sui generis*. După Sørensen, „constituenții semantici ai numelui propriu sunt *articolul hotărât + un apelativ (= stem) + o propoziție atributivă (*sau *un atribut)*, alcătuind astfel formula semantică a numelui propriu (implicit a toponimului): *P = x(art.) care....*, unde P = numele propriu, x = stemul"[6].

---

[5] *Ibidem*, p. 103.

[6] Sørensen, *The meaning of proper names. Worth a definiens formula for modern English,* Copenhaga, 1963, *apud* Toma, *Formula semantică*, p. 105; v. şi Florea, *Raportul*, p. 214-215.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

Sistemul onomastic este bazat pe o nomenclatură ce poate folosi această formulă, faptul acesta fiind o constantă cu funcție individualizatoare (specifică numelui propriu). Cele trei componente configurează sensul numelui propriu şi realizează pe rând funcțiile acestuia: individualizarea principială, situarea categorială, identificarea referentului (în plan social, spațial, administrativ, temporal etc.). Iată formula semantică a unui hidronim: ***Bega,*** râul care izvorăşte din M-ții Poiana Ruscă, de sub Vf. Padeş (1150 m), se formează din unirea a două râuri: Bega Poieni şi Bega Luncani, lângă satul Curtea; începând de la Curtea este constituit din două cursuri colectoare, Bega şi Bega Veche, ele confluează pe teritoriul Serbiei, la Klek, în amonte de vărsarea râului în Tisa, la Titel. Numele Bega se referea inițial doar la porțiunea inferioară a Timişului Mic, apoi acest nume s-a impus pentru întregul curs al râului. Sunt mai multe ipoteze: 1. v. sl. *bega* „die Fluchtige" (1928 – G. Kisch) < sl. *bjeg* „Flucht" (G. Giuglea), variantă cu care sunt de acord Creţan-Frăţilă (2007); sl. *(s)beg* „refugiu, ascunzătoare" (1963 – N. A. Constantinescu); alb. *vega*, prin filieră sârbească (S. Puşcariu); magh. *böge* „porțiune de canal cu două ecluze" sau pec.-cum. *beg* (1962 – M. Bizerea;1976 – O. Răuț); se presupune şi că a fost creat de austrieci din rom. *Beghei*, srb. *Begej*, magh. *Böge(j)* (1935 – E. Petrovici).

Se ştie că un aspect important al dinamicii vocabularului îl reprezintă modificările ce au loc în conținutul semantic al cuvintelor. Ele se încadrează în câteva direcții mai generale precum: „a) lărgirea sensului; b) restrângerea sensului; c) combinarea primelor două tipuri (prin succesiunea lor în timp sau prin alăturarea lor simultană)"[7].

În ceea ce priveşte mobilitatea semantică, în toponimie este obligatoriu să se țină seama de faptul că, cel mai frecvent, toponimele provin din apelative. În momentul în care are loc transformarea apelativului în nume de loc, cel dintâi „poate căpăta o relativă stabilitate, menită să-l ferească, cel puțin parțial, de modificările la care sunt supuse cuvintele obişnuite"[8].

„«În toponimie încercăm să spunem ceva despre un obiect, ca să reuşim să-l desemnăm, să-l identificăm». Excepție fac o serie de toponime arbitrare, create în epoca modernă, în care identificarea se face prin «etichete», indiferent de caracteristicile obiectului. În aceste cazuri, obiectul este numit fără a se mai spune ceva despre el"[9]. În aceeaşi ordine de idei putem aduce afirmația autorilor lucrării *Toponimie*[10]: „în evoluția

[7] Hristea, *op. cit*., p. 19.
[8] Iordan, *Toponimia*, p. 8.
[9] Cojocaru, *Toponimia*, p. 8, nota 8; citatul inserat aparține lui Coşeriu, comunicare orală, Iaşi, 1994.
[10] Nicolae-Suditu, *Toponimie*, p. 29.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

numelor de locuri avem de-a face atât cu elemente dinamice, cât şi cu elemente / tendinţe conservatoare", totul datorită caracterului viu al limbii. Spre exemplificarea fenomenului de conservare am ales toponimul *Mociur*, însemnând la origine „mlaştină", care azi desemnează numele unui cartier din Reşiţa, nemaidesemnând realitatea geografică.

Deci se poate vorbi despre desemantizare toponimică mai ales în epoci ulterioare momentului în care a luat naştere. O situaţie concretă de desemantizare o constituie denumirile: *Apa Roşie* (Urseni – TM) „teren cu gropi"[11]; *Slatina* (CS); cel din urmă şi-a pierdut sensul originar „apă sărată" şi desemnează, de fapt, „drumul sării" pe care îl parcurgeau oierii ce treceau cu turmele prin Munţii Ţarcu, Semenic şi Almăj[12]. Drept exemple pentru fenomenul de desemantizare pot fi luate şi hidronimele care constituie structuri tautologice: *Valea Potoc* (există şi două aşezări numite *Potoc*: una din hotarul actual al Domaşnei şi una ce aparţine de Sasca Montană[13], ele nu mai au nicio legătură cu apelativul *potoc* „pârâu", dar au avut)*, ~ Isvoare, ~ Izvorului; Pârâul Vâna, ~ Ogaşul, ~ Mociur, ~ Ieruga, ~ Ieru, ~ Breg, ~ Balta; Ogaşu Ştiubei, ~ La Ciuciur, ~ La Lacu, ~ cu Apă, ~ Vârtejului, ~ Vălaielor, ~ Ştiubeiului; Balta Apă, ~ Bării, Pârâului* în care termenul al doilea devine toponim (fără funcţie de denominare a obiectului geografic). Alt exemplu: toponimul *Izvoare* desemnează un şes arabil în apropierea perimetrului construit al satului – Toager (TM), unde sunt două izvoare (DGITT: 219), hidronimul *Izvoarele*, pârâu care îşi preia apele de la mai multe izvoare de pe Dealul Şumigului – Gătaia (TM). În primul caz e vorba de desemantizare.

În cazul contactului între zone de limbi diferite, se poate întâmpla ca în momentul preluării toponimelor aparţinând comunităţii învecinate împrumutul să se facă parţial, dacă este vorba de stuctură toponimică sau să fie însoţit fenomenul împrumutului de o resemantizare pe care o suferă referentul geografic. „Una din cauzele schimbărilor semantice îşi are fundamentul tocmai în continua încercare de „supunere" a limbii la realităţi punctuale, concrete."[14]

„Este cunoscut faptul că motivarea semantică a numelor proprii (atât a toponimelor, cât şi a antroponimelor) se petrece nu numai în momentul creării acestora, în actul lor de naştere, ci şi în cursul procesului de integrare (de adaptare) a împrumutului, în care un integrat (împrumut), semantic gol, trebuie umplut cu un sens în limba care face împrumutul. Pentru funcţia de comunicare a numelui propriu (aceea de individualizare),

[11] DTB, p. 19.
[12] Ioniţă, *Nume*, p. 176.
[13] Ţeicu, *Banatul montan în Evul Mediu*, p. 362, *apud* Ioniţă, *Contribuţii lingvistice*, 3, p. 109.
[14] Cojocaru, *op. cit*., p. 22.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

procesul este facultativ şi redundant. El este însă întâlnit în toate limbile."[15] De exemplu, intervenţia oficialităţilor maghiare asupra toponimiei din Transilvania şi Banat a dus la modificarea toponimelor româneşti. Unul dintre hidronimele care a cunoscut procesul de maghiarizare este afluentul de dreapta al *Timişului – Râul Rece*, care la 1870 a primit numele *Hideg* (< magh. *hideg* „rece") şi aşa a fost înscris şi păstrat pe hărţile româneşti (după 1918). Alt hidronim *Reul Alb/Râul Alb* apare atestat la 1520, dar noi azi îl cunoştem slavizat: sl. *bĕlŭ, -a* „alb" + *reka* „râu" *Belareca*.

În concluzie, există o dinamică permanentă a semanticii toponimiei şi, mai ales, a structurilor toponimice, datorată, nu de puţine ori, unor factori perturbatori, cum ar fi, de exemplu, imperfecţiunile în trasmiterea şi în înţelegerea informaţiei.

Toponimia, „parte din lexic"[16], sub aspect formativ, are la bază cuvinte obişnuite din limbă sau nume proprii de persoană. Nu toate cuvintele din lexic, ci doar *apelativele* pot îndeplini funcţia de toponime: *gârlă*, *munte* etc., pentru că au funcţia denominativă necesară comunicării dintre persoane (astăzi mai sunt folosite mai ales în zone restrânse, în mediul rural); aceleaşi apelative de-a lungul istoriei au suferit procesul de golire semantică (adică au pierdut orice legătură etimologică originară), deci s-au abstractizat, şi au putut devenit *toponime propriu-zise*. În loc de *apelativ* se mai foloseşte expresia *termen entopic* sau simplu *entopic*. Unele apelative au dispărut din vorbirea curentă, dar au rămas în toponimie (de exemplu, *slatină* „apă sărată, sărătură" nu poate fi dat uitării datorită utilizării lui în aproximativ 30 de toponime în Banat, v. *infra* p. 16-20). „Toponimia unei zone nu trebuie interpretată numai ca o imagine descriptivă a locului, ci şi ca o istorie a acestuia (relevând dinamica peisajului antropizat, paleografia recentă a acestuia), aspect ce trebuie avut în vedere când evaluăm gradul de acoperire spaţială a unui toponim."[17] Despre acelaşi raport apelativ-toponim vorbeşte şi Em. Bureţea[18] şi stabileşte următoarele situaţii: *apelative topice* cu un grad foarte mic de toponimizare (de obicei apare însoţit de prepoziţie: *Între Ape, Între Ştioalne, Între Potoace* ş.a.; *apelative topice* cu un grad avansat în procesul de toponimizare: *Mociur* are la bază apelativul omonim cu sensul de „mlaştină", sens care nu mai are relevanţă atâta timp cât acum denumeşte un cartier din municipiul Reşiţa – CS, dar tot în Banat, în jud. TM, este numele unui „pârâu ce vine de la Cralovăţ pe marginea satului Topolovăţu Mare, unde se uneşte cu Lipari, apoi cu *Curaşiţa* (pe dreapta) şi se varsă în

[15] Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, p. 174 – nota 20.
[16] Iordan, *Toponimia*, p. 8 ş.u.: *apelativele reprezintă definiţii foarte concise ale realităţilor spaţiale*.
[17] Nicolae-Suditu, *Toponimie*, p. 19.
[18] *Relaţia dintre toponime şi apelative*, p. 13.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

Bega în hotarul satului Şuştra”[19]; *toponimice propriu-zise*: *Dunăre, Mureş, Timiş* ş.a. care au funcţia de desemnare a realităţii geografice – în aceste cazuri „ape curgătoare”.[20]

Cercetarea hidronimelor din Banat presupune prudenţă destul de mare din cauza absenţei documentelor pentru anumite perioade din istorie şi mai ales în privinţa microhidronimelor.

„Sinonimele (toponimice – n.n.) sunt denumirile bazate pe unităţi lexicale diferite, dar cu acelaşi *referent*.”[21] Referatul de faţă este realizat din perspectivă paralingvistică (este primordial obiectul geografic, nu numele său). La întrebarea *Cum (când) apar sinonimele toponimice?* se poate răspunde în mai multe feluri: 1. „când denumirile au fost oficializate de către administraţia străină (sau au fost înregistrate de către străini); 2. când au fost culese din zone bilingve, apărând astfel sinonimele interlingvistice”[22] etc. În aceeaşi zonă geografică apar dublete toponimice – sinonime – ale aceleiaşi realii („fie toponime mai vechi alături de altele mai noi sau create în aceeaşi epocă”[23]). De exemplu, în bazinul hidrografic al râului Bega, există 24 de dublete sinonimice la nivelul microhidronimelor: (*Căprioara* / *Căprişoara*; *Valea Mare* / *Lunca Largă*; *Valea Mare* / *Şasa*; *Carpen / Valea Carpenilor; Şerbeni / Pârâul Şerbenilor; Gladna / Râul; Cladova / Valea Ursoane; Stanovit / Secaş; Vizma / Dominaţiu; Glavița / Cârlea; Săraz / Cârlea; Labaşinţ / Ciolt; Behela / Luchin; Unu / Reisenberg; Pogăneşti / Pireu; Pogăneşti / Pogăniş; Hisiaş / Bucurovăţ; Gherteamoş / Lunga; Barcaş / Bichici; Buzad / Zichineruga; Băcin / Suma; Slatina / Izvorin*) şi 4 triplete sinonimice (*Stâlpul* / *Apa Stâlpu(lui)* / *Valea Stâlpu(lui)* (sinonimia se realizează între apelative – primul termen al structurii *apa-valea*); *Bega Veche* / *Beregsău* / *Niraj / Nirad; Măgheruş / Fibiş / Niarad; Apa Mare / Vâna Ciurei / Apa Neagră*).

În bazinul *Caraşului* dubletele sinonimice sunt: *Gârlişte / Anina*; *Gelug / Lupac; Nermed / Gelugul Mare; Lişava / Bodoviţa; Oraviţa / Măgurean; Ciclova / Valea Lungă; Jam / Crivaia*; există şi un triplet: *Măşcăşani / Ogaşul Măşcăşani / Măşcăşeni*.

În bazinul *Mureşului*: *Bulza / Ioneşti; Drăuţ / Valea Oveselor; Valea Ţiganilor / Pârâul Ţiganilor; Giucoşin / Giugoşin*.

[19] DTB, VI, p. 56.
[20] Bureţea, *op. cit*., p. 18-22. A se vedea în acest sens şi Sala, *În legătură cu raportul dintre evoluţia apelativelor şi a toponimicelor*, SCL, IX, 1958, p. 338-340.
[21] *Tezaurul toponimic. Moldova*, p. LXXI.
[22] *Ibidem*, p. LXXI.
[23] Cojocaru, *Toponimia*, p. 31.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

În bazinul Bârzavei (afluent al Timişului): *Doman / Budinic; Ţerova / Beava; Copăş / Gârlişte; Moravița / Nanovişte; Boculundia / Nanovişte; Măureni / Lunca; Boruga / Moravița*.

Hidronimele *Nera* (în dreptul s. Lescovița – CS), *Caraş* (în dreptul s. Ticvaniu Mare – CS), *Cârpa* (în dreptul s. Valea Timişului– CS) au ca denumire locală *Râu*. Vezi şi *Bistrița* şi *Repedele* (vezi G. Kisch, citat de V. Ioniță[24]), care reprezintă un caz de dublet sinonimic.

Sinonimia poate fi studiată „atât intrasistematic (între toponimele desemnând acelaşi obiect geografic), cât şi intersistematic (între toponime şi entopicele cu funcție toponimică)”[25]. Pentru ultimul caz ne-a interesat situația în care un entopic (apă, râu etc.) poate avea o valoare distinctivă, înlocuind hidronime propriu-zise (*Bega*, *Nera* etc.). Aşadar, în evoluția toponimică această înlocuire (cel puțin pentru perioada istorică) poate explica existența unor hidronime cu sens generic, fără să mai recurgem la teoria primitivismului gândirii.

Sinonimia toponimică este totală (când un pârâu are mai multe denumiri) sau parțială („când se confundă, în diverse surse şi în mintea informatorilor, numele afluenților sau ale izvoarelor cu numele unor porțiuni mai mult sau mai puțin delimitate ale cursului unui pârâu”[26]).

„Omonimele sau heteronimele sunt denumirile cu aceeaşi formă, dar cu referent diferit”[27]. De exemplu, există în zone învecinate (două bazine hidrografice învecinate) două realități geografice (două râuri) identice ca nume: *Slatina* (bazinul *Begăi*; *Timişului* (3)); *Şopot* (Bazinul *Begăi*; *Nerei*); *Valea Satului* (bazinul *Dunării* (2)); *Valea Mare* (bazinul *Dunării* (3); *Nerei*; *Bârzavei*; *Begăi*) etc. În aceste cazuri este posibil ca ariile de circulație să nu se intersecteze şi, fiindcă ele circulă doar în microzonele lor, hidronimele acestea trebuie să fie incluse în categoria toponimelor locale.

Alt exemplu: un sat şi un (pâ)râu poartă acelaşi nume. „...când un sat şi un pârâu poartă acelaşi nume, avem dreptul să admitem, până la proba contrarie, că pârâul a fost denumit înaintea satului (şi de către locuitorii satelor învecinate, pe unde curge pârâul). Evident că întâlnim şi fenomenul opus, dar mult mai rar.”[28]

De exemplu, în bazinul *Begăi*: *Căran* (cu varianta fonetică *Caran*) / Carani, s. com. Sânandrei; *Cruceni* / Cruceni, s. com. Şagu; *Fibiş* (cu sisnonimele *Valea Fibiş*/*Pârâul Fibiş*) / Fibiş, s. com. Maşloc; *Buzad* / Buzad, s. com. Bogda; *Sintar* / Sintar, s. com. Bogda; *Barcaş* / Barcaş, s.

[24] *Contribuții lingvistice*, 1, p. 27.
[25] Moldovanu, *Principii*, p. 85.
[26] Ciubotaru, *Oronimia*, p. 17.
[27] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. LXXI.
[28] Iordan, *Toponimia*, p. 3.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

desfiinţat, înglobat la s. Stanciova, or. Recaş; *Iosifalău* / Iosifalău, s. com. Topolovățu Mare; *Hisiaş* / Hisiaş, s. com. Ghizela; *Hodoş* / Hodoş, s. com. Brestovăț; *Labaşinț* / Labaşinț, s. com. Şiştarovăț; *Chizdia* / Chizdia, veche denumire a s. Coşarii, com. Brestovăț; *Hezeriş* / Hezeriş, s. com. Coşteiu; *Pogăneşti* / Pogăneşti, s. com. Bârna; *Glaviţa* / Glaviţa, s. desfiinţat, înglobat la s. Nevrincea, com. Bethausen; *Vizma* / Vizma, s. com. Secaş; *Secaş* / Secaş, s. com.; *Fădimac* / Fădimac, s. com. Balinț; *Cladova* / Cladova, s. com. Bethausen; *Topla* / Topla, s. com. Mănăştiur; *Pădurani* / Pădurani, s. com. Mănăştiur; *Homoşdia* / Homojdia, s. com. Curtea.

O situaţie aparte o constituie hidronimul *Coştei* (afluent de dreapta al Begăi, se varsă în dreptul or. Făget), care are ca omonim s. Coşteiu şi Coşteiu de Sus, dar care nu are nicio legătură cu acestea în realitate, ci e vorba aici de o simplă coincidenţă de nume. Există un stăvilar lângă s. Coştei(u) făcut în 1759-1760. Alt exemplu: *Surduc*, afluent al râului Apa Mare, afluent al râului Bega / Surducu Mic, s. com. Traian Vuia, care are legătură cu acumularea Surduc-Fârdea, nicidecum cu prima denumire Surduc; *Gladna* / Gladna (Română / Montană), s. com. Fârdea, pe porţiunea ce curge prin cele două localităţi se numeşte *Zoldiana*.

Un alt caz de omonimie îl constituie şi toponimul *Hodoş*, care în DTB, V, p. 14 este înregistrat *Hodoş*[1], *Hodoş*[2], *Hodoş*[3] (1. sat; comună – Boldur – TM; 2. sat; comună – Brestovăț – TM; 3. vale cu apă, pârâu – Albina – TM; cartier în s. Ştiuca - TM) – toponimul este explicat cf. unui apelativ magh. *hódos* „loc cu castori" sau antrop. *Hodoş*. În satul Sălbăgelu Nou – CS există un şes arabil denumit *Hodoşi* după locuitorii de la care s-a cumpărat terenul pentru păşune (din satul Hodoş).

Omonimia a creat serioase probleme în toponimie. Pentru a se evita coincidenţele de nume, s-a apelat la *determinative* (luând astfel naştere *structurile toponimice*). Determinativele arătau poziţia geografică a respectivei realii faţă de alta (de exemplu, pentru localităţi, determinativele folosite în acest scop erau *de sus*, *de jos*) sau erau toponime, hidronime etc. De exemplu: *Beregsău* / Beregsău (Mare/Mic), s. com. Săcălaz; *Remetea* / Remetea Mare s. com.; *Bunea* / Bunea (Mare/Mică), s. or. Făget. Determinativele au funcţia de a indica despre care variantă din totalul de variante identice este vorba (aceasta reprezentând una dintre soluţiile de înlăturare a omonimiei toponimice). Se disting două tipuri de determinative: „eterogene şi omogene"[29]. În continuare, vom clasifica o serie de hidronime din această perspectivă:

a) determinativele *eterogene* cu grad înalt de individualizare (entopic + toponimic): *Valea Padeşului, ~ Baciului, Godeanu* ş.a.. Ele

[29] Sala, *Determinative*, p. 62.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

oferă informații exacte în legătură cu localizarea apei curgătoare sau stătătoare.

b) determinativele *eterogene* cu grad mediu de individualizare (entopic + antroponim): *Valea Lupoanii / ~ Lupului ; Artezu lu Achim, Tău Ursului* ş.a.

c) individualizarea cea mai slabă o conferă determinativele *eterogene* de tip adjectiv: *Pârâul Rece, Râul Alb, Apa Mare* etc.

d) determinativele *omogene* sunt cele care intră în perechi (dublete) sau triplete (*mare/mic(ă); lung(ă)/scurt(ă), alb(ă)/negru, -ă*): *Valea Rastovacea / ~ ~ Afundă; Pârâul Vâna Mică / ~ Mare; Valea Albă / ~ Neagră; Valea Lungă / ~ Română*. De exemplu determinantul *a Mijlocańe* (*Băltățaua ~ ~*) este al treilea din seria antonimică: *a Mare* (*Băltățaua ~ ~*), *a Mică* (*Băltățaua ~ ~*), iar *cu Hocna* (*Băltățaua ~ ~*) este al patrulea – s. Var, com. Obreja - CS[30].

Diferența între cele două tipuri de determinative este aceea că *determinativul eterogen* precizează o variantă dintr-un număr mare de variante, iar cel de-al doilea precizează o variantă din două sau trei.

Un capitol întreg dedicat tautologiilor lingvistice are Al. Graur[31], el considerând ca primă cauză în naşterea acestor anomalii lingvistice trecerea în graiul unei populații de altă limbă venite pe anumite teritorii a unor apelative folosite ca nume de locuri. Astfel că apelativul vechi e socotit ca nume propriu neanalizabil şi i se adaugă traducerea lui în limba nouă. Dar tautologii se pot naşte chiar dacă nu intervine o limbă străină, „căci şi materialul din aceeaşi limbă ajunge să fie neînțeles când se învecheşte”[32]: *Pârâul Vâna (Mică / ~ Mare); ~ de la Şopot; ~ Şipotului; ~ Ieruga; ~ Potoc; ~ Vâna, ~ Ogaşul, ~ Mociur, ~ Ieru, ~ Balta; Valea Potoc, ~ Isvoare, ~ Izvorului; Ogaşu Ştiubei, ~ La Ciuciur, ~ La Lacu, ~ cu Apă, ~ Vârtejului, ~ Vălaielor, ~ Ştiubeiului; Balta Apă, ~ Bării, ~ Pârâului*.

Teoria unor false tautologii a fost susținută de M. Homorodean[33] (1969, 1970) care consideră că nu există identitate între unitățile toponimice, că există măcar diferențe de nuanță între cei doi termeni (cele două structuri). De aceeaşi părere este şi Al. Graur, cu rezerva că uneori e nevoie de aceste tautologii toponimice, mai ales atunci când vorbitorii nu cunosc înțelesul cuvântului.

Al. Graur consideră că „etimologia se face numai când, în afară de forma sonoră, cunoaştem şi înțelesul originar”, fapt care nu e greu dacă înțelesul e transparent (de exemplu, un loc se cheamă *Între ape*, pentru că

[30] Frățilă, *Toponimie bănățeană*, p. 125-126.
[31] *Nume*, p. 15 ș.u.
[32] *Ibidem*, p. 16.
[33] În SMO şi ACILFR, I.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

se vede cu ochiul liber că acolo se adună apele), dar dacă înțelesul trebuie căutat în studii, texte, hărți e destul de dificil de stabilit concret ce a însemnat el mai întâi. Din diverse motive, unele hidronime au etimologii nesigure până astăzi, altele chiar necunoscute, nefiind de ajuns să punem alături cuvinte care doar printr-un accident sună la fel sau au acelaşi înțeles. De exemplu, o falsă etimologie (o etimologie fantezistă) este cea a toponimului *Slatina* < *Stella Latina* (exemplu citat din Nicolae-Suditu[34]).

Etimologii neclare: *Bega* (v. *supra* p. 8-9), *Caraş* (< fie dintr-un hipocor. al unui nume de persoană cu tema *kras* + suf. *-ş*, fie reprezintă un derivat dintr-o veche temă *car-* „piatră"); *Drăuț* (< sl. *drauț* „pasăre de pradă" sau antrop. *Drăguț* < *Dra(gu)* + suf. *-uț*). Al. Graur dă un exemplu din Banat pentru a demonstra că „însuşi faptul că se dau atâtea (5) explicații diferite este cea mai bună dovadă că nu avem niciuna demnă de încredere"[35]: hidronimul *Bârzava* este pus în legătură cu numele localității *Bersovia*, este explicat ca „râul mestecenilor" (cf. rus. *berëza*), dar şi ca „repedele" (cf. rus. *borzyi*), sau ca „albul" (cf. alb. *bardhë*), ca „înaltul" (cf. germ. *Berg* „munte", dar şi germ. *bergen* „a ascunde").

Etimologii necunoscute: *Sverdinul* (*Mare*), *Lighia*/*Lighidia*, *Fădimac*, *Chelmac*.

În DTB (1987), *Homojdia* / *Homoşdia* are et. nec., dar V. Frățilă (2007) propune o etimologie a acestui toponim (< oicon. *Homoşdia* < **Homoş* (< * *Hom-* + suf. *-oş*) + suf. magh. *-d* + *-ia*, dar cu păstrarea lui *h-* inițial. Cf. şi *Hamoş*).

Erori semantice pot fi rezolvate de multe ori de cercetarea lingvistică de teren: oiconimul (şi hidronimul omonim) *Armeniş*, sat – CS, pare a proveni fie de la etnonimul *armean* (aşa cum presupune şi I. Iordan[36]), fie de la entopicul pecenego-cuman *orman* „pădure mare", dar V. Ioniță[37] arată că nu are legătură cu niciunul dintre apelativele menționate, ci provine de la etnonimul *armân/aromân* (şi aduce în sprijinul acestei afirmații supranumele dat localnicilor de cei din satele vecine şi anume „țânțari", deoarece mai demult ei spuneau „ținți" în loc de „cinci").

Când este vorba de grupuri de cuvinte (de structuri toponimice) problema este mult mai clară, ele sunt formate pe teren românesc fără nicio îndoială; de exemplu: *Ochiul Beiului, Lacul Urlătoarea, Balta Râtului* etc.

Aproape toate numele de locuri (deci şi cele ale apelor) au fost la origine simple apelative, chiar dacă azi unele dintre nu mai au nicio legătură de sens cu locul pe care îl denumeşte. Dintre hidronimele formate din două cuvinte sunt importante cele care au ca prim termen al sintagmei

[34] *Toponimie*, p. 56.
[35] *Nume*, p. 20.
[36] *Toponimia*, p. 267.
[37] *Nume*, p. 237.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

termeni entopici majori, cu caracter general hidronimic, cum ar fi: *izvor*, *ogaş*, *pârâu*, *râu*, *vale* pentru ape curgătoare şi *baltă*, *lac* pentru cele stătătoare.

Hidronimele, chiar dacă sunt „elemente ale lexicului, nu se pot totuşi confunda cu cuvintele comune corespunzătoare, deoarece ele presupun unele trăsături specifice, diferite de cele ale apelativelor, printre care funcţia de desemnare este cea mai importantă”[38].

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

***, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, I (A-O) *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale 1772-1988*, A. *Unităţi simple* (*Localităţi şi moşii*), coord. Dragoş Moldovanu, Bucureşti, 1991.

ACILFR, I = *Actele celui de-al XII-lea Congres Internaţional de lingvistică şi Filologie Romanică* (Bucureşti, 1968), Bucureşti, I, 1970.

Bureţea, *Aspecte* = Emilian Bureţea, *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, XXIV, 1975.

Ciubotaru, *Oronimia* = Mircea Ciubotaru, *Oronimia şi hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2001.

Cojocaru, *Toponimia* = Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2005.

Comloşan-Borchin, *Dicţionar* = Doina Comloşan, Mirela Borchin, *Dicţionar de comunicare*, I, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002.

Creţan-Frăţilă, DGITT = Remus Creţan, Vasile Frăţilă, *Dicţionarul geografic, istoric şi toponimic al judeţului Timiş*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2007.

DTB, I (A-B), VI (M-N) = Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, I (A-B), IV (F-G), VI (M-N), Timişoara, Tipografia Universităţii, 1984; 1989.

Florea, *Nume* = Viorica Florea, *Cum au luat naştere numele de apă*, în LST, 1965.

Florea, Viorica, *Despre înţelesul numelor proprii*, în CL, XVII, 1972, nr. 1.

Florea, *Raportul* = Viorica Florea, *Raportul dintre înţelesul numelor de locuri şi cel al numelor comune corespunzătoare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3.

Frăţilă, *Contribuţii lingvistice* = Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Editura de Vest, 1993.

Frăţilă, *Toponimie almăjeană* = Vasile Frăţilă, *Toponimie almăjeană*, în *Studia in honorem magistri Alexandru Metea*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2008.

GA, I = *Gramatica limbii române, I, Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei, 2005.

[38] Bureţea, *Aspecte*, p. 207.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)

Hristea, *Sinteze* = Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971.
Ioniță, *Contribuții lingvistice*, 1/3 = Vasile C. Ioniță, *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie* 1, Timişoara, Editura Eurostampa, 2002; 3, Reşița, Editura Banatul montan, 2007.
Ioniță, *Nume* = Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara*,* Editura Facla, 1982.
Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.
Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.
Moldovanu, *Principii* = Dragoş Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară" (ALIL), XXVIII, 1972, p. 73-100.
Nicolae-Suditu, *Toponimie* = Ion Nicolae, Bogdan Suditu, *Toponimie românească şi internațională*, Bucureşti, Editura Nemira, 2008.
Sala, Determinative = Marius Sala, *Cu privire la unele determinative din toponimia românească*, în LR, XIII, 1964, nr. 1.
Sala, Marius, *În legătură cu raportul dintre evoluția apelativelor şi a toponimicelor*, SCL, IX, 1958.
SMO = *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, 1969.
Toma, *Formula semantică* = Ion Toma, *Formula semantică a numelui propriu*, în „Studii şi cercetări de onomastică" (SCO), nr. 1, 1995.
Țeicu, Dumitru, *Banatul montan în Evul Mediu*, Timişoara, Editura Banatica, 1998.

CONSIDERATIONS REGARDING HYDRONYMS IN THE BANAT REGION

(Abstract)

All types of semantics (lexycal or toponymic) use the same concept-*meaning*- which can be defined as "*the representation of the object, as reflected in our mind*". Although in toponymy there exists a terminology (of special terms) whose dominant feature is the lack of plurivalence and, implicitly, of ambiguity, there is a phenomenon through which, as consequence of some distortions, toponymic synonyms, antonyms and homonyms are formed. Mainly, it refers to distortions within minor toponymy, but they also occur at the level of major toponymy.

BDD-A6418 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:28 UTC)